

користувач не скористається ціновими рекомендаціями правоволоділця, той буде не вправі посилається на порушення користувачем умов договору [5, с.556–557].

б) умова договору, відповідно до якої користувач має право продавати товар (виконувати роботи, надавати послуги) виключно певній категорії покупців (замовників) чи виключно покупцям (замовникам), які мають місцезнаходження (місце проживання) на території, визначеній в договорі. Щодо цього обмеження, Г.Е. Авілов зауважує, що прикріплення різних категорій покупців до певних користувачів має для конкуренції на відповідному ринку ті ж наслідки, що й жорстокий територіальний розподіл ринку товарів. Якщо до користувача звернеться особа, яка мешкає чи має інше місце знаходження за межами території дії договору, він не може відмовити такій особі в укладенні договору, але при цьому користувач не повинен свідомо шукати ділових контактів чи ринку збуту продукції [5, с.557].

Необхідно зазначити, що при наявності в договорі обмежень, визнаних нікчемними, їх спіткають наслідки недійсності угоди. Ці обмеження прав сторін визнаються неіснуючими і тому не повинні виконуватись. І навпаки, завдяки заперечним обмеженням захист виключного права на торгову марку – це не тільки пасивне право, яке дозволяє ініціювати позов у випадку його порушення, а також передбачає низку дій, направлених на охорону репутації, яка асоціюється з торговою маркою та підтримкою якості маркованих товарів.

Тому саме важливо враховувати вищезгадане при аналізі правомірності обмежувальної ділової практики. Оскільки правильне використання торгової марки стимулює розвиток конкуренції, що, в свою чергу, є ознакою економічної стабільності держави.

**Список літератури:** 1. Закон України «Про захист економічної конкуренції»// від 26 грудня 2001 р. № 2210–III. 2. Restrictive Business Practices Relating to Trademarks. Report of Committee of Experts on Restrictive Business Practices. Organization for Economic Cooperation and Development. Paris, 1997. 3. Штумпф Г. Лицензионный договор/ Пер. с нем. Под ред. и со вступ. ст. М.М. Богуславского. М., 1988. 4. Цивільний кодекс України: Офіц. Видання. К., 2003. 5. Авилов Г.Е. Коммерческая концессия (глава 54)// Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть вторая. Текст, комментарии, алфавитно-предметный указатель /Под ред. О.М. Козырь, А.Л. Маяковского, С.А. Хохлова. М., 1996. 6. Цивільне право України: Підручник: У 2 кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. 2-е вид., допов. і перероб. К., 2004. 7. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг. М., 2002. 8. Гражданское право: Учебник. Часть 2/Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. МТрудове, Аграрне та Екологічне право

*Т.С. Кириченко*

## **ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІНАХІДНИКІВ**

Захист прав авторів відкриттів, винаходів і промислових зразків є однією з важливих задач, що постають перед судовими органами. Порядок су-

дового розгляду цивільних справ, у тому числі і справ за позовами, щодо захисту винахідниками своїх прав і охоронюваних законом інтересів регулюється ЦПК України та іншими законодавчими актами.

Головним обов'язком суду є всебічне, повне, об'єктивне з'ясування справжніх обставин справи, прав, обов'язків, а також винесення рішення у справі відповідно до чинного законодавства. Судовий розгляд справ та порядок його розгляду, захисту еволюціонує разом з розвитком суспільства.

Уперше питання про судовий захист прав винахідників ( авторів технічних рішень) у СРСР було порушено у ленінському Декреті від 30 червня 1919 р. «Про винаходи», (далі – Положення) [1]. Положення встановлювало охорону прав авторів технічних рішень за допомогою авторського посвідчення, а також запроваджувало санкції за порушення цих прав [2, с.9].

Наступним важливим нормативним актом у галузі винахідництва став Закон про патенти на винаходи 1924 р. [3]. Цей Закон передбачав тільки одну форму правової охорони винаходів – патент, закріплюючи право на винахід за патентовласником. Відповідно до Закону 1924 р. у судовому порядку міг бути пред'явлений позов про визнання патенту недійсним (автором, протягом 3 років), за судовим рішенням припинялася дія патенту, у випадку навмисного нездійснення винаходу патентовласник позбавлявся права на патент. 1931 р. став важливим етапом у розвитку радянського винахідницького права і захисту прав винахідників як його складової частини. Дев'ятого квітня 1931 р. ЦВК і ВНК СРСР затвердили нове Положення про винаходи і технічні удосконалення, у якому судовий захист прав авторів технічних рішень одержав подальший розвиток [4].

Пленум Верховного суду СРСР у роз'ясненні судам союзних республік від 22 травня 1933 р. № 43 «Про судову відповідальність за бюрократизм, тяганину і шкідництво у галузі масового винахідництва» вказав на недоліки у роз'ясненні Президії Верховного суду РСФСР 5 листопада 1932 р. [5, с.52–53]. Вони полягали тому, що в переліку справ, підсудних судові, відповідно до цих роз'яснень не були передбачені спори про авторство на технічні й організаційні пропозиції (ст. 105 Положення 1931 р.), а також спори про авторство на пропозиції з часу заявки і видачі патенту та авторського посвідчення (ст. 54,55 Положення 1931 р.) і ніде не говорилося про порядок їх розв'язання. Відзначалося також, що судові органи не залучають до участі в справах про винахідництво представників Товариство винахідників як експертів та народних засідателів, часто розглядають судові справи, пов'язані з винахідництвом, у прискореному порядку.

Протягом наступних десяти років, до прийняття Положення про винаходи і технічні удосконалення, затвердженого РНК СРСР 5 березня 1941 р., судовий захист прав авторів нових технічних рішень не зазнав істотних змін [6].

Новим у законодавстві було те, що безпосередньо у Положенні 1941 р. було введено санкції за порушення, які стосувалися не тільки винаходів, але й технічних удосконалень.

Положення 1959 р. й Інструкція про винагороду за відкриття, винаходи, раціоналізаторські пропозиції значно розширило компетенцію судових органів у розв'язанні спорів, пов'язаних з винагородою за винаходи і раціо-

налізаторські пропозиції. Положення 1959 р., на відміну від Положення 1941 р., поширило судовий порядок розгляду справ і на спори про розмір винагороди. Було встановлено досудовий порядок розгляду спорів про розмір, порядок і терміни виплати винагороди, який полягав у початковому розгляді його адміністрацією підприємства спільно з фабричним, заводським, місцевим комітетом профспілки.

Порівнюючи Положення 1941 р. і 1959 р. та інструкції, що їх доповнюють, можна виявити істотні зміни.

Слід зазначити, що розширення компетенції судових органів щодо захисту прав винахідників та раціоналізаторів і, відповідно, звуження винятково адміністративного порядку вирішення винахідницьких спорів.

Для розгляду деяких категорій справ нормативні акти 1959 р. запровадили конфліктний порядок, що нагадує провадження конфліктних комісій на підприємствах щодо розгляду спорів про розмір виплати винагород за технічні й організаційні пропозиції, існуючий з 1932 р. за Законом про винаходи і технічні удосконалення 1931 р. Цей конфліктний порядок спирався, насамперед, на участь у вирішенні спорів громадськості, у тому числі профспілкової, і представників адміністрації.

У Положенні про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції, затвердженому постановою Ради Міністрів СРСР 21 серпня 1973 р. міститься системний виклад норм щодо адміністративного, судового й адміністративно-судового порядку охорони прав винахідників і раціоналізаторів. Практичне значення мало роз'яснення в Положенні 1973 р. питання про терміни, коли може бути порушена справа про авторство. Раніше справа про авторство могла порушуватися як після видачі, так і до видачі охоронного документа. За Положенням 1973 р. справа про авторство могла бути порушена у суді тільки після прийняття Держкомвинаходів рішення про видачу патенту на винахід.

Спори про встановлення факту використання винаходів, раціоналізаторських пропозицій іноді розглядалися судами за правилами особливого, а не позовного провадження. У цьому зв'язку пленумом було підкреслено, що оскільки у таких випадках вирішуються спори про право цивільне, а не встановлюються конкретні юридичні факти, спори цієї категорії повинні розглядатися винятково за правилами позовного провадження.

Пленум Верховного суду УРСР, що відбувся 21 квітня 1987 р., виходячи з узагальнень судової практики по виконанню судами постанови Пленуму Верховного суду СРСР від 15 листопада 1984 р. «Про застосування судами законодавства, що регулює відносини, які виникають у зв'язку з відкриттями, винаходами, раціоналізаторськими пропозиціями і промисловими зразками», відзначив, що недоліки в діяльності судів істотно знижують якість розгляду справ даної категорії, і ухвалив дати судам роз'яснення, що при вирішенні питання про підвідомчість справи необхідно виходити з суті заявленої вимоги незалежно від того, як спір називався позивачем [7].

Метою призначення і проведення експертизи у справах, що виникають у зв'язку з винаходами, раціоналізаторським пропозиціями; є встановлення сутності застосовуваного технічного рішення і складання письмового висно-

вку про збіг або розходження між застосовуваним технічним рішенням і рішенням, на яке видане авторське посвідчення на винахід; зіставлення використаного рішення з винаходами, а також із пропозицією інших осіб і складання висновку про збіги і розходження; визначення значимості творчого внеску кожного зі співавторів винаходу, раціоналізаторської пропозиції для пропорційного розподілу винагороди між ними; – зіставлення пропозиції позивача з раціпропозицією відповідача, якому видане посвідчення, тощо.

Особливу увагу в постанові приділено процедурі розгляду спорів про стягнення винагороди за використання винаходів, і факти їхнього використання. Зокрема, вказувалося, що при вирішенні цих спорів варто перевіряти ряд важливих положень, необхідних для правильного винесення рішень у цій категорії справ; ці положення включають підтвердження правомірності використання відповідачем винаходу позивача, якщо підприємство використовує тотожну винаходів пропозицію іншої особи, подану підприємством до встановлення пріоритету винаходу; з'ясування належного відповідача в особі міністерства, відомства, якщо винахід використаний одним підприємством, а позитивний ефект або економія виникає на іншому підприємстві, і необхідність залучення до справи в таких випадках другого відповідача і т.д.

Проведене дослідження показало, що протягом тривалого часу захист прав винахідників і раціоналізаторів зазнавав різних змін, це було зв'язано тією чи іншою мірою з рівнем та успіхами у розвитку економіки. Велику роль у цьому процесі зіграли Положення 1931, 1941, 1973 рр., а також постанови Пленумів Верховних судів УРСР і СРСР.

За цей період значно змінилися причини порушених прав винахідників і раціоналізаторів та форми їх захисту. До 1959 р. всі адміністративно-правові і деякі цивільно-правові спори розглядалися в адміністративному порядку, та після 1959 р. спостерігалася тенденція до розширення судового порядку захисту прав винахідників та раціоналізаторів і участі у вирішенні цих спорів представників громадськості з правом вирішального голосу.

Аналіз сучасного цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності свідчить про істотні розбіжності норм у чинному законодавстві України. Впродовж десятків років судами повторюються судами одні й ті ж помилки при розгляді справ стосовно захисту прав винахідників та раціоналізаторів. Це не робить захист права інтелектуальної власності більш ефективним, скоріше навпаки. Найбільший спосіб усунення недоліків – розробка і прийняття єдиної системи захисту права інтелектуальної власності [8].

**Список літератури:** 1. Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства 1919 № 1-37. Ст.341. 2. Рассохин В.П., Тительман М.Д. К истории первого положения об изобретениях // Вопросы изобретательства. №1. 3. СЗ СССР. 1924. № 9. Ст.97. 4. СЗ СССР. 1931. № 21. Ст. 180. 5. Закон об изобретениях и технических усовершенствованиях. Л., 1936. 6. СП СССР. 1941. № 9. Ст.150. 7. Инструкция о вознаграждении за открытия, изобретения, рационализаторские предложения: Утв. Постановлением СМ СССР 24 апреля 1959г. № 435 // СП СССР, 1959. № 9. Ст.59. 8. Мельник О.М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні. Х., 2003.

*Надійшла до редакції 10.10.04*